

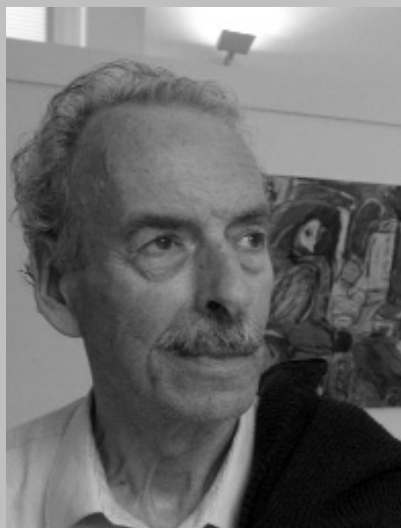
Entrevista

Joan Jordà,

Joan Jordà va néixer a Sant Feliu de Guíxols el 3 de setembre de 1929, fill de Víctor Jordà, procedent d'una família relacionada amb el suro, i d'Antònia Godo, cosidora. Jordà ha estat sastre i oficinista en una empresa aeronàutica a Tolosa. La malaltia i la mort del seu únic fill Olivier varen fer donar un tomb a la seva vida i el van abocar definitivament, i amb gran fortuna, a la seva gran passió: la pintura. És un home que parla fluix però inflexible en els seus fonaments morals; de complexió eixuta i mirada franca; enemic dels excessos inútils i per tant auster; la seva persona és, aparentment, diametralment oposada a la seva obra artística. Vaig conèixer Joan Jordà l'any 2000, quan estava interessat a presentar a Girona l'exposició del seu retorn a Catalunya després de 60 anys d'exili, organitzada per la Generalitat de Catalunya, que ja s'havia exhibit a Barcelona i a Sant Feliu de Guíxols; em va ensenyar fotografies i alguns dibuixos a tinta xinesa que em seduïren per la seva contundència expressiva i conceptual. Han hagut de passar sis anys fins a retrobar-nos a Girona, a la Casa de Cultura, on finalment l'exposició ha estat un gran èxit. Acompanyat de la seva esposa, Amapola Zapata, hem parlat moltes hores, hem passejat per Girona i, un parell de vegades, he estat convidat a degustar un formatge Bleu des Causses de l'Arieja a casa seva, a Tolosa de Llenguadoc, on resideix des de 1945. Passejant per Girona es queixa que troba a faltar no ser el que ja havia estat: un català, i parlar en català. Algú ha dit que la seva pintura capta les mirades per convertir-les en visió.

—Jordà, quins són els seus records de Sant Feliu de Guíxols abans del 39?

—Abans del 36-37. Els records que en tinc, sobretot, són records amb la presència del sol; una infantesa molt feliç: pescar, nedar, el carrer, llibertat. Un altre record és el d'anar de casa, al carrer Major, a la platja passant per davant d'un taller on s'adobaven carros, una mena de ferrer i fuster; la porta del negoci era com una paleta de pintor on l'artesa provava i componia els colors. Sempre m'havia de parar a mirar aquella porta; potser el subconscient ja prenia mides per al meu treball posterior, tot i que la meua intenció

era anar a la platja i anar a pescar a la potera amb el meu pare.

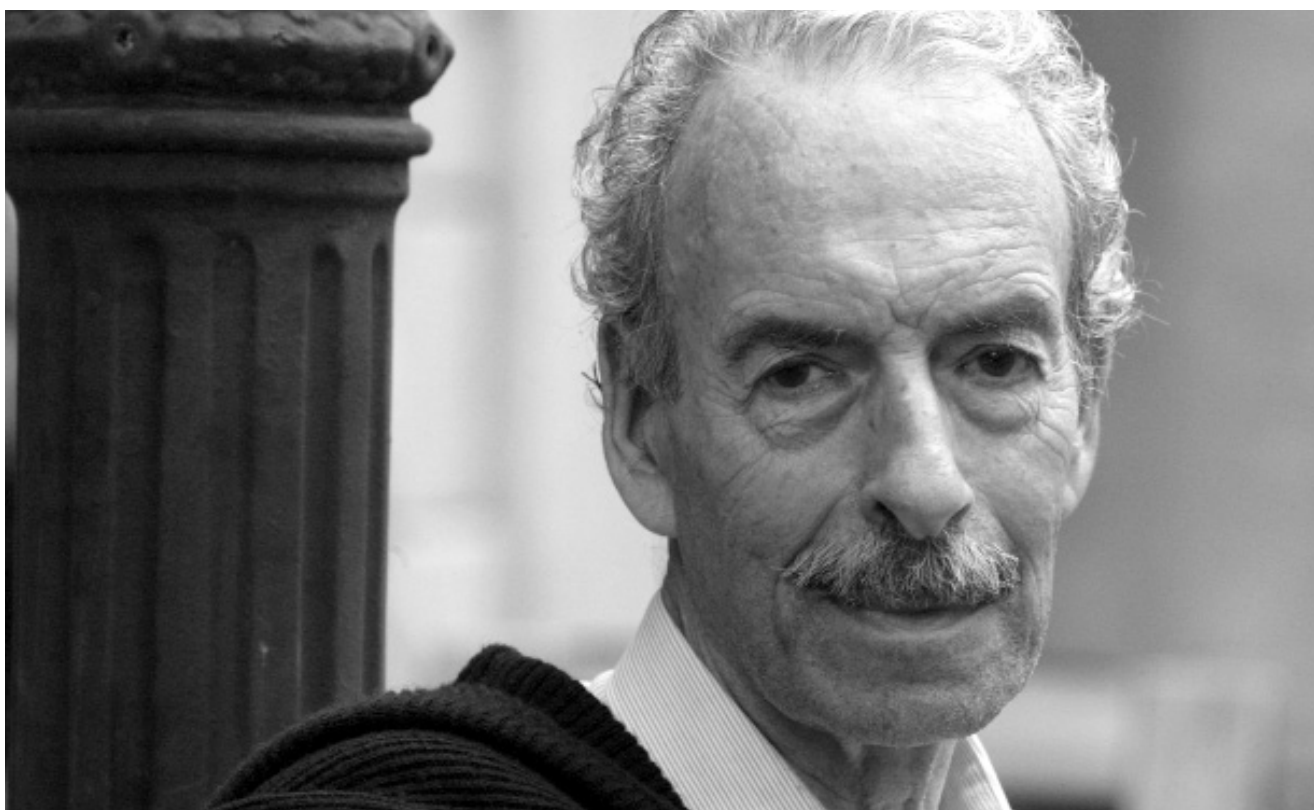
—I l'escola?

—Recordo la senyora Rosa, que ens feia treballar amb papers de colors una mena d'escala cromàtica. També tinc a la memòria haver anat a una escola nova des de la qual veïem el mar; potser era al costat de Sant Telm. Vaig estar-hi poc temps, perquè de seguida ja va venir allò... la sublevació del 36. La meua mare tenia un taller de modista on anaven les noies quan sortien de la fàbrica a aprendre costura. El meu pare havia estat d'una família bastant afortu-

SEBASTIÀ GODAY

FOTOS: PERE DURAN

pintor de les opressions humanes

nada del món del suro, de set germans, però el meu avi ho va enfonsar tot i va fer que el meu pare, a vuit anys, amb el seu amic Mascarons, hagués d'anar a França a treballar a les mines de carbó de Carneaux. Després de tornar a Sant Feliu va treballar en el moll com a camàlic. Era un home petit però molt fort, esportista i ecologista *avant la lettre*. Al bosc ens ensenyava el què i el com de les plantes i a respectar-les, i sobretot recordo les anades a buscar bolets, els ous de reig, a Santa Cristina. A França no són apreciats, i en diuen «els bolets dels catalans». Recordo que menjàvem molt peix pescat pel meu pare i que

sovint el bescanviava per carn amb el carnisser veí; menjàvem molts llegums i vianda, bacallà. Els meus avis materns eren de Santa Coloma de Farners; per part de pare la història va ser una mica estranya: la meva àvia, i una germana, van anar a parar a França, a Pau, després de deixar la família, seduïda per un tal Manuel Cacho.

»El meu pare tenia un càrrec a la CNT-FAI, igual que el pare de la meva dona, l'Amapola Zapata, tot i que en un altre lloc. Eren sindicalistes convençuts, però el pare mai va ser violent, mai; era un bon orador, i es va oposar sempre a la destrucció i la

crema d'objectes religiosos; això l'indignava. Recordo que a la casa on vivíem, al primer pis, hi vivia el meu millor amic. Es deia Antoni i era de casa bona; tenia un tren elèctric amb el qual vàrem jugar moltes i moltes vegades. Bé, doncs el seu pare, en una mena de represàlia, va ser obligat a anar a cavar trinxeres; el meu pare no va poder aturar-ho mai, i això li provocava una enorme tristesa, com també els abusos i les requisicions incontrolades a les cases de la gent amb diners, sovint per venjança. Alguns d'aquests rics varen marxar a Suècia. Encara recordo que una vegada amb la meva mare i la

meva germana vàrem anar als magatzems del moll i els trobàrem plens dels mobles requisats per vendre'ls a baix preu; ens va semblar que estàvem en un altre planeta. També recordo un parent de lluny d'Arbúcies, més aviat missaire, que va venir a trobar el meu pare per apel·lar a la seva autoritat i evitar la mort d'un capellà; el meu pare ho va aconseguir. Sempre va pensar que matar un capellà o qui fos no servia per a res, i això el va enfrontar a molts dels seus companys de sindicat.

—Què recorda de la Guerra Civil?

—Tinc la imatge del creuer *Canarias* a l'horitzó de Sant Feliu i el primer bombardeig intensiu des del mar, i com seguidament vàrem anar amb el meu amic Antoni al terrat, on trobàrem restes de metralla que, en agafar-les, encara cremaven. El pare va anar al front, i la mare, que tenia la família a Santa Coloma de Farners, va pensar que tot seria una mica menys difícil envoltada pels seus germans: dues germanes i un germà espardenyer, el meu padrí, que tocava en una cobla. Recordo especialment en Mingo Nogué, marit de la germana de la mare, que regentava un cafè (el cafè de l'Ateneu) amb una mica de biblioteca. Era un moderat d'esquerres que abans d'en Franco ja havia estat a la presó; també va fer de barber. A Santa Coloma ens van trobar una caseta i tot va ser més tranquil i amb més menjar, gràcies a l'hort del meu oncle espardenyer, el qual també bescanviava espardenyes per aviram. El meu pare va ser ferit al front i sempre més va coixejar. Vaig anar a l'escola pública de Santa Coloma per poc temps; van ser uns mesos plàcids, amb molts de jocs i algunes batalles a cops de roc de tant en tant. Van ser anys feliços, amb els sacs de pinyons torrats dels dies de mercat, les castanyes que ens van alleugerir la gana en més d'un sopar...

«El meu Sant Feliu de Guíxols ja no existeix. No hi conec ningú, no hi ha la barca del pare ni gairebé el lloc on pescava»

—I la fugida cap a França?

—Fixi's, recordo (o imagino?) la fugida de Santa Coloma, de Catalunya, amb una imatge poètica: la tartana aturada al costat d'un caqui i una catifa de caquis a terra. Ens va dur fins a una casa de pagès a prop de Figueres, on vàrem dormir en unes golfes plenes de teranyines; després vàrem continuar el camí a peu, fins que l'atzar va fer que un camioner de l'exèrcit que coneixia el meu pare ens fes pujar al camió, tot i les protestes dels altres, fins a no sé ben bé on. Imagini's la por i la tristesa aclaparadora que ens tenallaven. A Figueres ens bombardejaven, i vam anar a parar a un convent, on dormíem damunt les rajoles juntament amb d'altres refugiats, com uns de Sant Feliu amb un fill discapacitat físic. Recordo un bombardeig brutal que ens va agafar al bell mig d'una plaça de Figueres i que uns arbusts em van protegir. Recordo una mena de cantina amb uns perols de lleties... La

veritat és que tinc pudor d'explicar altres coses terribles.

»Dies després vàrem poder agafar un tren espantós, abarrotat de gent; a nosaltres ens va tocar anar damunt d'un vagó, tapats amb una manta, i els avions de caça passaven a veure si podien matar gent. Havíem de baixar i amagar-nos pels marges. A la fi vam arribar a Cervera. Allà ens van vacunar i ens van donar un tall de pa i sardines amb oli; les recordaré tota la vida, per oportunes i delicioses. En un altre tren, al cap d'un parell de dies, arribàrem a Grenoble, on nevava copiosament; des d'aquell dia odio la neu. Aquell tren, ara, em sembla com una imatge dels trens que arribaven als camps d'extermini nazis, però érem la meua mare, la meua germana i jo els qui arribàvem glaçats a una ciutat sense conèixer ningú, sense saber el francès... Em va sobtar veure una ciutat gran, il·luminada. Ens varen internar en un camp amb pavellons arrencats i del qual no

podíem sortir; tampoc sabíem on era el pare, feia molt fred, ens donaven patates amb carn de bou i prou, jo gairebé no menjava, tenia còlics...Horrorós, per a un nen.

—Com vàreu sortir del camp de Grenoble?

—Només se'n podia sortir si un francès ens avalava. La germana de la meua àvia (la que havia fugit amb ella a Pau) era propietària d'un restaurant a Tolosa. No era francesa, però sí que tenia una amiga francesa, a Tolosa, que regentava una botiga de queviures; ella ens va reclamar i així va ser com vam sortir del camp.

—Com va ser la integració a la vida i a la cultura franceses?

—Ara, vist amb perspectiva, cal que digui que els francesos ens varen acollir amb gran dignitat. Ara sé que els valors democràtics, el valor de la cultura i moltíssimes altres coses ens varen ser ensenyades per l'educació

francesa. En aquest aspecte vaig ser més privilegiat que les criatures que, a Catalunya, foren bombardejades anys i panys per la retòrica franquista. També cal dir que nosaltres vàrem fer un gran esforç, estudiant i treballant, per fer-nos mereixedors de la seva confiança. El meu pare estava tancat en un camp d'internament per a soldats republicans, a Bram (Aude); un dia el vàrem visitar i el vàrem veure a través de la filferada. El vàrem trobar demacrat, desconegut. L'any 1945 va poder sortir del camp i va començar una nova vida, amb més o menys dificultats, però com que el pare sabia francès tot va ser més fàcil. De fet ja teníem la consciència de voler ser francesos.

—Com va començar la seva decantació cap a l'art?

—A Sant Feliu, de petitó, vaig esmerçar molts esforços a dibuixar bé un cavall del veí, sempre aprofitant al màxim els llapis i el paper; no ens sobrava res. A França, un mestre que

odiava la guerra (havia sobreviscut a la del 14!) i que era un gran pedagog, va estimular les meves habilitats; va dedicar moltes hores i molta comprensió als alumnes refugiats, fins que va aconseguir que els nouvinguts i jo mateix fòssim els primers de la classe; amb el seu ajut vaig ser el primer de tota la comarca! Fa gràcia recordar-ho però, per damunt de tot, recordo la gran qualitat humana d'aquest professor. Em va estimular i a poc a poc vaig entrar en el món de l'art.

—Fent un salt en el temps d'aquesta narració biogràfica, ¿com ha estat el retrobament amb els catalans després de 60 anys d'absència?

—Un cineasta francès, fill també d'exiliats, en Josep Jornet, ha fet un documental sobre la meua tornada a Catalunya. De fet no hi surt Sant Feliu, només Barcelona, on vaig fer una exposició magnífica a la Pia Almoina organitzada per la Generalitat de Catalunya i el Casal Català de Tolosa. Tot bé, però el meu Sant Feliu de Guíxols,

el que tracto de transmetre, ja no existeix: no conec a ningú, no hi ha la barca del meu pare ni gairebé el lloc on pescava... La infantesa no s'hauria de tocar. A Santa Coloma de Farners em fa por anar-hi per por d'experimentar la mateixa sensació d'absència que vaig tenir a Sant Feliu. M'emociona passejar-me per Girona i escoltar-nos parlant en català, veure televisió en català, veure llibres i diaris en català. No pot imaginar-se la satisfacció que em produeix. Al llarg de 60 anys, sempre a Tolosa, després de la mort dels pares, gairebé mai puc parlar en català.

—La pintura és una cosa massa difícil perquè sigui clara?

—Per a mi la pintura és una necessitat. Al principi vaig pintar gairebé d'amagat. Tenia remordiments de veure els que anaven a treballar, a la fàbrica, al bosc, i jo pensava que la pintura no era un treball, que era un luxe. A la França d'aquells anys no era vista com una xacra, però tampoc com a normal-normal; tenia una mena de mala

«Jo, quan penso un quadre, no el puc pintar. El pinto i, mentrestant, el penso. Treballo els quadres des de dins»

consciència, però també pensava que tenia sort, en els moments en què no treballava, de poder pensar i donar forma als meus pensaments. Jo sóc víctima d'un turment. Jo pinto.

»A setze anys vaig deixar l'escola, tot i que els meus pares somiaven que fos un noi de carrera. Vaig començar a treballar de sastre i paral·lelament feia belles arts a Tolosa, la qual cosa em va permetre conèixer artistes francesos i també la colònia d'exiliats. Pel meu tarannà, mai he estat procliu a fer amistat entre els artistes coneguts.

—Com treballa un quadre?

—Jo quan penso un quadre no el puc pintar. El pinto i, mentrestant, el penso. Jo vull entrar a dins d'una pintura com si fos una descoberta; el treballa fins que considero que té un sentit i que plàsticament és acceptable. A belles arts vaig ser un mal alumne, perquè no vaig aprendre a copiar; jo treballa un quadre des de dins.

—Per què té aquesta tendència a pintar l'horror, l'opressió humana?

—La gent em deia: «Per què no pintes un paisatge bonic?». Jo els dic que a mi em preocupa pintar l'home en la seva pròpia condició. No vull pintar coses, paisatges, persones i, diguem-ne, copiar-les: no, jo vull pintar l'entorn dels homes, que no ha canviat i que no canviarà, que és universal, o global, com es diu ara. Vull demostrar que l'horror i la injustícia no canvien. Em diuen que sóc pessimista. No és veritat, no sóc un pessimista; cada dia tenim exemples varis d'horror. Per a mi un quadre és un lloc de reflexió: voldria que tothom que veu un quadre meu s'aturés i s'interrogués o reflexionés. On són els principis morals? Paral·lelament, quan presento un quadre o un llibre il·lustrat també vull que es percebi com a pintura amb majúscula. Potser és una contradicció, potser he pecat per manca de decència; jo no he viscut els grans horrors tipus Maut-

hausen, però he volgut pintar i interpretar aquesta fatalitat.

—Com es defineix?

—Personalment sóc una persona molt sedentària; confesso que he visitat pocs museus. Vaig voler, els anys 70, integrar-me en un grup, una mena d'escola de Tolosa, però em va desil·lusionar molt, perquè tots érem massa individualistes i molt oportunistes. Aquest individualisme, crec, és necessari per a l'artista. El que portem a dins és específic i impermeable; amb la tècnica, amb els colors, amb el domini del pinzell, es té llibertat. Per pintar cal humilitat. Artísticament he begut de distintes fonts: Picasso, Matisse, l'art brut de Dubuffet, Goya... M'agraden els escenaris tancats, el traç tremolós, la combinació exacta dels colors. No ho sé exactament: jo pinto.

Sebastià Goday

